

1. Můžou děti jíst maliny a jahody co najdou v lese?

Ve školce je vhodné domluvit se na pravidlech, co se smí jíst bez dovolení/dozoru dospělého. U malin a jahod je nutné se ujistit u velmi malých dětí, že je nezaměňují s jinými plody. Červené jedovaté plody mají z keřů např. lýkovec jedovatý, různé druhy zimolezů, dřišťál a tis červený. Z bylin mají lákavé červené bobule např. konvalinka vonná, pstroček májový, kokořík vonný. V zahradách je možné zaměnit jahody za ozdobné jahodky indické, které nejsou jedovaté, ale ani chutné. Pokud máte konfliktní rodiče, je dobré je upozornit, že to dětem dovolujete. Já osobně v tom nevidím žádný problém. Zásadní je samozřejmě dodržení hygieny (např. důkladně umyté ruce – vč. desinfekce po defekaci venku).

V médiích se periodicky v létě objevují poplašné zprávy o echinokokové infekci při sběru lesních plodů. Tato infekce tasemnicí *Echinococcus multilocularis* přenášenou zejména liškami je velmi vzácná, podle švýcarských údajů onemocní zhruba dva lidé na milion obyvatel. Ve střední Evropě je pravděpodobnost infekce vyšší, v Německu je ročně hospitalizováno okolo 100 lidí na alveolární echinokokózu. V roce 2013 bylo České republice sledováno přibližně 10 pacientů s alveolární echinokokózou. Zvýšené riziko infekce je v oblastech s přemnoženými liškami. (KČ)

2. Jak pracovat s pravidly ve školce?

Pravidla, která se budou ve školce dodržovat, jsou věcí průvodců. Pro děti je dobré, když se stejné situace řeší stejně. Jako např. zastavení a rozhlížení se u silnice. Průvodce jde první, zastaví. Pomůže se dětem rozhlédnout, vstoupí do silnice. Děti přejdou.

Jsou tedy pravidla pro dospělé, které je děti třeba naučit, navyknout si na ně. Některé jako přecházení silnice vychází z požadavků společnosti a jiné ty vnitřní pravidla školky např. jak se s dětmi vítáme ve školce nebo zda před obědem zpíváme. Je důležité společně vyjasnění si a sjednocení zásadních postojů vůči dětem. Co je zásadní je věcí kolégia, co si určí. Pro děti z toho plyne chování průvodce vůči nim. To je pro dítě vzorem pro jeho jednání v takovýchto stejných situacích. Průvodci svým chováním nastavují vzor dětem nebo pravidlo chování v určité situaci a prostředí. Cílem pravidel je, aby se všechny děti cítili přijaté a v bezpečí.

V naší školce si průvodci společně nastavili pravidla. Vzájemně se podporujeme v jejich dodržování. Některá pravidla nám byla jasná ihned např. podání si ruky s dítětem a přivítání při předávání do školky a jiná vznikla později jako např. Zpěv před jídlem, nejprve jsme dětem jen přáli dobrou chuť.

Jediné pravidlo, které v naší školce máme jako pravidlo dětem představené je tzv. očičkové pravidlo. Znamená pro děti, že se mohou vzdálit od průvodců tak daleko, dokud na něj ještě vidí a jsou jím viděny. Letos se nám ho povedlo připomenout a uvést mezi nové děti způsobem, který děti velmi bavil a tak jsme se rozhodli udělat z něj tradici. Dětem jsme rozdali ruličky od toaletního papíru jako kukátka. Děti se potom měly vzdalovat od průvodců a zkusit si jak daleko mohou jít, aby ještě viděly průvodce a jak daleko jsou jím viděny. Nové malé děti si vzaly na starost děti starší, zkušenější nebo byly provázeny jedním z průvodců. Děti se u této aktivity velmi bavili. Nejvíce jim líbilo používat kukátko. V praxi to pak znamená, že děti se vzájemně podporují v hlídání si průvodců a pokud snad někdo zapomene, stačí jen říct očičkové pravidlo a všichni víme.

Předškolácké myšlení se z konkrétního pomalu přeměňuje na abstraktní a tak si s nimi můžeme dovolit si určité chování spojit s určitými situacemi a společně vytvořit obrázkovou tabulku s pravidly. Můžeme případně využít i jejich znalosti písma. Např. u umyvadla může viset obrázek s rukami, které jsou namydlené. Tabulka pak může dětem sloužit jako pomůcka k upamatování si pravidel. Pro průvodce může být práce na tabulce s dětmi i zpětnou vazbou pro jejich působení na děti. Je ovšem otázka, jaká pravidla na tabulce budou.

Další názor:

Pravidla jsou pro dospělé, pro děti je návyk. Průvodci znalí pravidel mají za úkol připravit prostředí (čas a prostor) tak, aby umožňovalo dětem konat je dobře, aby si mohly dělat doslova, co chtějí.

3. Co si s sebou nosí děti v batůžcích do lesa a co nechávají v zázemí?

V naší lesní školce mají děti základní obsah batůžku vždy při sobě a je na rodičích, aby kontrolovali a doplňovali věci, které jsou dětmi použity. Zbytek věcí si určují průvodci podle počasí typu pobytu venku.

Do základního vybavení patří:

- minimálně 0,5l lahvička s pitím
- svačinka
- spodní prádlo, ponožky
- kopie kartičky pojišťovny

Pláštěnku používáme především v létě. Po zbytek roku mají děti pogumované nepromokavé

bundy a kalhoty. Pokud ne, nosí si pláštěnku. Většina oblečení typu softshell při trvalém dešti promokne. Osvědčily se nám i nepromokavé pogumované rukavice do deště. Do nich děti nosí slabé pletené rukavice.

V zimě jsou třeba minimálně jedny náhradní rukavice. Doporučujeme rodičům slabé pletené i silné rukavice palčáky někdy je potřeba oboje kombinovat. V zimě dětem na svačinu necháváme slabé rukavice a přes ně pak natahujeme tlusté palčáky.

V zázemí je dobré mít pro děti náhradní oblečení a boty (holínky). Oblečení je dobré mít aktuální k počasí a ročnímu období v danou dobu. Dobré je mít pro děti v zázemí i jednu vrstvu oblečení na víc. Je pak na průvodcích, zda je dětem nechají přibalit na cestu či ne. Důležité je, aby oblečení v zázemí bylo aktuální k situaci, která je venku.

4. Jak fungovat jako průvodce s vlastním dítětem ve školce?

Fungovat jako průvodce s vlastním dítětem je nelehké a může být velmi náročné pro oba a někdy i pro celou skupinu. Někdy je lepší ze svého záměru, mít vlastní dítě ve skupině ustoupit a svěřit ho svým kolegům v době své nepřítomnosti ve školce.

Vystoupit z role rodiče pro vlastní dítě, které je součástí skupiny dětí nelze. Velmi záleží na věku dítěte a jeho zkušenosti s druhým průvodcem. Je dobré, aby průvodce rodič předal svoje dítě druhému průvodci. Na druhém průvodci je, aby přijal dítě stejně jako ostatní děti ve školce a navázal s ním postupně důvěrný vztah. On je pak po celý den tím, který s dítětem řeší veškerou komunikaci a péči o něj. Rodič průvodce ustupuje do pozadí a je dítěti k dispozici pro jeho případné emocionální potřeby. Od rodiče průvodce to vyžaduje velkou sebekázeň, přenechat svoje dítě druhému průvodci. Stejně jako rodiče ostatních dětí. Pokud dítě potřebuje pochovat, pohladit, utěšit je tam rodič stejně jako učitel k dispozici i jemu. V každém případě doporučuji netlačit a nechat navazování vztahu s druhým učitelem čas a velkou trpělivost. Vůbec není vhodné chtít po dítěti, aby průvodce oslovovalo jinak než mami nebo tati.

Moje zkušenost je taková, že čím je dítě starší a zvyklejší na kolektiv dětí a druhého průvodce je jeho potřeba rodiče během dne ve školce menší. Moje dcera Ema se mnou chodila do školky od 2,5 roku svého věku až do svých 6 let. Jak rostla, její potřeba mojí podpory se zmenšovala a zvyšovala se důvěra k druhé průvodkyni. Navíc se přirozeně svému věku se začala více zajímat o děti a navazovat s nimi přátelské vztahy. Nicméně musím přiznat, že začátky s vlastním dítětem

ve školce pro mě nebyly lehké. Přesto jsem ráda, že jsem tuto zkušenost absolvovala. Bylo pro mě někdy velmi těžké rozeznat, kdy již nemusím zasahovat já a nechat situaci vyřešit druhého. K rozřešení mi pomohla důvěra v mého kolegu a jeho ujištění, že situaci zvládne a pokud ne, budu ji řešit já.

Další názor:

Rodič ze své role rodiče jen těžko může vystoupit úplně. Ale z části se to může podařit, pokud jako rodič přivede své dítě do školky a předá své dítě druhému průvodci. Za základ považuji to, aby i dítě průvodce zažívalo „předání důvěry“. Tj. Podání ruky. V tuto chvíli by si měl průvodce=rodič zvědomit, že „s důvěrou předává své dítě.“ Od této chvíle až do rozloučení na konci dne by se svým dítětem měl řešit jen naplnění potřeby přijetí a emoční potřeby (obejmout, pofoukat bolístku). Ostatní, zejména komunikační záležitosti, požadavky ohledně rytmu, rituálů, komunikace mezi dětmi – to vše řeší průvodce ne-rodič. Rodič v těchto situacích ustupuje do pozadí a dává jedinou informaci „mám tě rád a přijímám tě, moje místo je však jinde.“ Tento přístup umožní průvodcům mít své děti ve školce, ale vyžadují velkou sebekázeň. Není také záhodno dětem situaci vysvětlovat, nebo např. chtít po nich, aby oslovovaly svou matku/otce křestním jménem, vztahovaly se k němu jinak atd. Rodič nevystupuje ze své role rodiče. Ustupuje do pozadí, co se týče vyžadování návyků, pravidel, nastavování efektivní komunikace, následování rytmu a rituálů.... tyto věci jsou vázány na místo a čas školky.

5. Jak vhodně strukturovat docházku dětí?

Myslím si, že vzhledem k věku dětí (3-6 roků) docházejících do lesní školky je nejlepší docházka v maximálním počtu dní v týdnu, děti mají dostatek času se dobře přivyknout chodu školky i jejím průvodcům. Děti mohou dobře zažít průběh dne ve školce, cyklus týdne a návaznost činností a dějů ze dne na den. Čas strávený ve školce a s rodiči by měl být v rovnováze, rodiče jsou v tomto věku pro dítě stále velmi důležití, i když jeho zájem o děti stoupá. Stálá přítomnost alespoň jednoho průvodce na část dne a to každý den. Tyto skutečnosti dávají dětem pocit bezpečí a jistoty. Což jsou jedny ze základních potřeb pro jejich zdárný vývoj.

Skutečnosti v praxi jsou jiné, jak ze strany rodičů, tak ze strany školky. Dle mého názoru, vycházím-li ze zmíněných skutečností, je vhodné upřednostňovat vícedenní docházku před jednodenní. Jednodenní děti se ve skupině dlouho špatně orientují mezi dětmi, jejich adaptace trvá mnohem déle. Navíc nemají prostor na návaznost. To co jeden den v lese prožiji, udělám a

postavím je za týden pryč.

V naší školce Lesní školce jsme začínali se třemi dny. Největší zájem byl o dvoudenní docházku a tak jsme zvolili pondělí a úterý a jako třetí den jsme dali pátek, jelikož bylo hodně jednodenních dětí a ty jsme směřovali na tento den. Letos jsme k pátku přidali čtvrtek a tím udělali prostor pro další dvoudenní děti. Jelikož jsme tuto skupinu neměli naplněnou, doplnili jsme ji na jaře o další děti na jeden den v měsíci dubnu a od května pro ně otevřeme středu. Jednodenních dětí máme v současné době minimum.

Hlavní pedagog je ve školce přítomen každý den na 5 hodin. Novým dětem to dodává pocit bezpečí a jistoty a ostatním pak návaznost a stálost v průběhu dne. Zbylí průvodci mají ve školce své stálé dny.

6. Kdy má začínat školka? A do kdy má být? Je možná docházka dětí od 7 hodin ráno?

Aby dítě mohlo být v 7 hodin ve školce, tak by asi mělo vstávat v 5,30h. Stejně tak by museli vstávat naši pedagogové. A to jsme vyhodnotili jako stav nerespektující přirozenost a pohodu člověka. Naším cílem je, aby dítě přišlo do školky plné síly a energie, stejně jako pedagogové. Těžko si předstávím rodiče, který dá své dítě večer spát v 17,30h, aby dítě mělo dostatek spánku.

Na toto téma proběhlo u nás i hlasování a nikdo z pedagogů nebyl pro, začínat dříve než v 8 hodin. Náš názor je, že rodiče, kteří si vybrali lesní školku jsou více respektující k dítěti a jsou angažovanější, tzn. pokud jim začátek provozu od 8 hodin nevyhovuje, tak sami ve svém životě něco změní, či najdou řešení, aby mohli k nám chodit. Nehledáme řešení za ně. Ti, pro které je to neakceptovatelné, k nám nechodí.

Většina našich rodičů přivádí děti v 8,30-9h. My máme provozní dobu do 16,30h. Tuto dobu jsme zvolili, abychom obsáhli 8.5h pracovní dobu. Děti je možné vyzvedávat od 15.30h nebo pokud jde dítě po obědě domů, tak v 13h. Ale to rodičům jako pravidlo nedoporučujeme, protože naše zkušenost je, že dítě, které chodilo pravidelně po obědě domů, tak nikdy nezapadlo dobře do kolektivu. Protože odpolední odpočinek a odpolední volná hra na zahradě jsou významným bodem v prohlubování přátelství mezi dětmi.

Provozní doba od 8 do 16,30 je z našeho pohledu i z pohledu rodičů hodnocena jako ideální.

Další názor:

Ideální by bylo přesvědčit rodiče, že život je příležitost, nikoli povinnost - a tudíž když mají děti, ať si jich hledí užít, nikoli je odkládat pro práci, práci, práci. Opravdu toho potřebujeme tolik? Prý se mění celospolečenská nálada ohledně "úspěchu" - že už to není "mít maxim", ale "mít optimum".

Ideální jsou čtyři hodiny školky, to mě zaujalo při přednášce Rakušanky v Toulcově dvoře. Že i když mají ve Vídni otevřeno od 6 do 18, stále je to málo. A že se vydali opačnou cestou - vychovávají rodiče a respektují právo dětí trávit čas se svými rodiči.

Naši školku provozujeme od 8:00 do 16:00, ale rodiče mají možnost přivážet děti do 8:55 a od 13:00 si je zase vyzvedávat.

Další názor:

Prof. Opravilová uvádí, že pro předškolní dítě je dostačující doba 4 hodiny denně. Dítě by mělo spát 10-12 hodin denně a pokud je v instituci 8-10 hodin, nezbyvá mu čas na to, prožít nějaký kvalitativně významný čas s rodinou. Jako optimální se jeví provozní doba 6 hodin. 12 hodin spánku, 6 hodin ve školce, 6 hodin s rodinou.

7. Jak pracovat na důvěře širší komunity?

Při propagačních besedách před otevřením, komunikaci se zájemci o školku jsme volili neformální přístup, př. tykání všem, besedy byly vedeny formou jako povídání s přáteli než přednáška instituce rodičům, mailová komunikace byla na přátelské bázi, s velkou ochotou odpovídat na jakýkoliv dotaz, netlačit s termíny, nechat všechny v klidu rozhodnout

Od počátku si se všemi tykáme.

Navazujeme přátelské vztahy s rodiči (př. povídáme si po školce, zajímáme se o jejich život mimo Bezinku, navštěvujeme se doma navzájem).

Komunikace – probíhá velmi intenzivně, rodiče jsou o všem informováni ihned po vzniku události, problému, upozornění. Naše hlavní cesta je email. Rodiče mohou v rámci google group komunikovat i mezi sebou, posílat si tipy, rady, otázky.

Pořádáme společné akce – brigády, oslavy, víkendové výlety.

Podporujeme aktivně komunitu materiálně – bedýnky, hromadné objednávky z eshopů, bazar oblečení.

Aktivně podporujeme spolujízdu autem do školky.

8. Jaké jsou výhody věkově smíšené skupiny?

V průběhu našeho dvouletého provozu si sami děláme názor na věkově smíšené skupiny. Proto jsme si letos utvořili skupinku pouze tříletých dětí, abychom měli srovnání. Důvodem byla poptávka o docházku hlavně tříletých dětí, druhým důvodem byl konflikt rozdílných potřeb starších a mladších dětí (př. starší chtějí dále do lesa, mladší by nejraději zůstali na pískovišti v zázemí, starší netrpělivě čekají až se maláčci oblečou a připraví na odchod do lesa,..).

Jednoznačné pozitivum smíšené skupiny vidíme v rychlejší adaptaci nových dětí ve školce. Ve smíšené skupině trvala úplná adaptace 3 týdny, v homogenní tříleté skupině 2 měsíce.

Velmi přínosný je tento systém pro sourozence, kteří mohou trávit čas spolu, a jejich adaptace probíhá velmi rychle. Tento aspekt je oceňován i rodiči.

Dalším pozitivem vidíme menší nárok na péči pedagogů, v homogenní skupině trvalo cca půl roku, než děti prohloubily svoji samostatnost. V heterogenní skupině je to významně rychlejší proces, protože děti jsou motivovány staršími a chtějí se jim vyrovnat.

Mladší děti se učí zvykům, hrám, pravidlům, komunikaci pozorováním starších dětí.

Volná hra v heterogenní skupině – starší mají parťáky pro hry, mladší se cítí důležitě, když jsou přizváni ke hrám starších

Učení – úroveň není třeba rozdělovat dle věku, řídí se nejstaršími. Mladší pochyťí část, ale je často překvapující, že úroveň těchto nabytých znalostí je výrazně hlubší než si myslíme, že přísluší jejich věku.

9. Kdy začít s propagací nově vznikající školky – v které fázi (domlouvání zakladatelů nebo až máme dohodnutí pozemek, kde budeme, ...) nebo jak dlouho před plánovaným otevřením

Aktivita propagace posuzují vždy z pohledu rodiče – potenciálního zájemce a organizátora. Jednoznačně propagace má význam, až jsou známy zásadní body projektu – kde, co, kdo, za kolik. Pokud organizátor začne propagovat polopromyšlený projekt, či projekt bez zázemí, bez základního týmu pedagogů, dle mě tímto odrazuje hlavní cílovou skupinu, což je střední třída, která potřebuje vidět reálné a funkční základy (zázemí, lidé, organizace).

Dostatečné dlouhé a pečlivé plánování vidím v projektu za klíčové. Co je vymyšleno narychlo, většinou posléze nefunguje, což pokud něco nefunguje v rozvíjejícím se projektu za provozu, není ideální. To vše rodiče vnímají.

My jsme vše plánovali 1 rok, než jsme předstoupili před rodiče. Ale absolutně připravení, s jasným konceptem, schopni odpovědět na všechny otázky rodičů.

Postup propagace, který jsme použili a ukázal se jako velmi efektivní:

- Webové stránky – moderně vypadající s maximem informací, vše, co rodiče může napadnout, web je většinou první kontakt rodiče se školkou
- Facebook – nástroj budování komunity a neefektivnější propagační kanál (příspěvky, placená reklama s zacílením)
- Série besed s rodiči v mateřských centrech – profi prezentace, neformální přístup
- Emailová komunikace s potenciálními zájemci – rychlá, vstřícná
- Tištěná reklama byla bez efektu

10. Jak reagovat v konfliktní situaci ve školce – když se děti mezi sebou bijí (hádají)?

Doporučuji vstoupit a konflikt zastavit. Někdy svoláváme Dětský sněm, kde každý zúčastněný může říct, co se stalo. Nejde o to věc řešit, ale vidět, že konflikty se dějí a není jeden správný úhel pohledu. Pokud někdo někoho tiskne, na omluvě trvám.

Ideálně se snažím najít řešení win-win - to znamená, abychom se na vzniklé situaci všichni něco naučili. Docela pomáhají osobní příběhy...co se mi stalo a jak se to řešilo. Když jeden předškolák zákeřně znovu a znovu škodí mladším, vycvičila jsem z těch mladších "bojovou jednotku" - dala jsem jim do rukou nástroj, že když se spojí dohromady, Ludvík si na ně netroufne...a když

troufne, že jsou silnější.

Toto zabralo a je klid. Bylo pak potřeba ohlídat, aby to maláči používali v rámci obrany, ne jako útočníci. To se také podařilo.

Další názor:

Máme dítě A – agresor, dítě B – oběť.

Následujeme pravidla efektivní komunikace: pomůžeme vyjádřit dítěti B jeho pocity, potřeby a požadavky. Podpoříme je, aby samo vyjádřilo, co potřebuje. Jasně ukážeme, že jsme garanty bezpečného prostředí – NIKDY nenabádáme děti, aby se samy bránily „ručně“, když domluva nepomohla. Zopakujeme jasnou instrukci (Ne, prosím!) Nepotvrzujeme výhodnost „role oběti“, tj. neodsuzujeme, nehodnotíme agresora jako špatného a oběť jako dobrého aktéra. Nestavíme se do role soudce a hodnotitele. Dokonce ani nemá moc smysl snažit se vypátrat, co kdo komu udělal, kdo začal. Spravedlnost v podstatě neexistuje. I kdyby se nám podařilo nalézt skutečně (z našeho pohledu) spravedlivé řešení, děti to ve svém absolutně sebestředném pohledu na svět neuznají. Nelitujeme dítě B. Nenutíme agresora, aby se hned omluvil (předškolní děti tohle nemají ve vědomí). Pomůžeme A dítěti dostat se zpátky do těla – pomůže dát rukám nějakou dobrou smysluplnou práci, něco přidržet, zatímco vy řežete dřevo apod. Keep calm!

11. Jak vybírat vhodné pohádky pro děti?

V návaznosti na vlastní ŠVP - osvědčily se nám třeba příběhy o květinách od Jakoba Streita. Straníme se moderním slátaninám. Velký úspěch měla pohádka „Kdo si prdnu u dvora“ od Jonáše Ovanula, doktora zabývající se profesně touto tematikou. Knížkou dětem otevřel toto tabuizované téma.

Další názor:

Pohádky mají zrcadlit vývoj člověka, člověčenství, různé procesy vývoje lidského JÁ. Pak také archetypy a lék na to, co člověka a jeho nevědění předurčuje. Pohádky nemají děti pobavit či zabavit. Vyvarujte se karikatur, které za účelem větší zábavnosti úplně deformují smysl pohádky. Pro malé děti do tří let vybírejte pohádky kratší, ve verších, s opakováními. Např. Boudo budko kdo v tobě přebývá. Koblížek. Pak čím starší děti, tím delší může být pohádka. Některé pohádky (Např. Neohrožený Mikeš) jsou přechodové rituály, určené pro konec prvního sedmiletí. Dříve, než pohádku budeme vyprávět, přečteme si ji. Přemýšlejme o ní, hledejme významy, na co dáme důraz, proč bychom pohádku měli vyprávět, jaké obrazy skrze ní k dětem přijdou. Pak s

tím

pochopením ve vědomí teprve pohádku vyprávějme. Je možné celý týden (i dva) vyprávět jednu pohádku.

Není třeba se bát „krutostí“. Mají svůj smysl. Pokud není pohádka karikovaná, je vždy utrpení nebo krutost smysluplná, má svůj důvod a pak v dalším ději se toto ukáže. Dětem (i dospělým) to dává jistotu, že i jejich případná trápení mají svůj smysl, i když ho třeba ještě neznáme.

12. Jaké jsou výhody věkově smíšené skupiny?

Věkově smíšená skupina je život sám.

13. Jaký a kde sehnat vozíček do lesa?

Za Mercedes mezi vozíky je označována značka Ulfbo. V přepočtu stojí však kolem 12.000. Další dobrá značka je Hudora. Dále je hodně dobrý Haba Expeditionswagen, ale ten už se nevyrábí. Lze jej sehnat na e-bazarech. Německý název je BOLLERWAGEN. Můžete použít také starý kočárek z bazaru ze 60-70. let. Nejlepší jsou na nízkém podvozku, nebo sehnat jen podvozek a vyrobit korbu / připevnit koš.

14. Jak od dětí získávat/nezískávat zpětnou vazbu? Mluvící klacík, kronika atd.?

Dívat se a naslouchat. Být pozorný, tichý pozorovatel. Neočekávat určité odpovědi. Neudusit ten vzácný okamžik, kdy děti zjeví nějaké své myšlenky, odhalí pocity, svými otázkami a vysvětlováním. Zachovávat diskrétnost a ctít intimitu těch dětských sdělení. Prát se „Proč a na co tu informaci potřebuju?“ Děti nejsou malí dospělí!

15. Co dělat s dítětem, které vědomě zlobí?

Dívat se a naslouchat. Být pozorný, tichý pozorovatel. Přemýšlet, co mohu udělat jinak, jak nastavit jinak podmínky, aby dítě mohlo činit a konat jen dobře. Dítě si tím o něco říká. O něco, co nedostalo a ze samé frustrace neví už o jiné možnosti.

16. Jak na úzkostlivé děti?

Neočekávat, že budou všechny děti stejně emočně vyladěné. Sklonit se k nim, uznat jejich právo na pocity, které mají. Vnímat celou rodinu, ale nesnažit se děti rovnou diagnostikovat („to má z toho a toho“) Dávat pozornost tomu, co chceme, aby rostlo. Po malých krůčcích posilovat potenciál sebejistoty. V případě, že je úzkost silná, opakuje se atd. Konzultovat s odborníkem (spec. ped., psycholog).